

MARJA KALLASMAA 70

DOI: <https://doi.org/10.12697/jeful.2020.11.1.01a>

21. augustil 2020 saab 70-aastaseks Eesti Keele Instituudi vanemleksikograaf, nimeuurija Marja Kallasmaa. Käesolev aasta on märgiline verstepost veel seegitõttu, et Marja Kallasmaal täitub Eesti Keele Instituudis (varem Keele ja Kirjanduse Instituut) 45 tööaastat. See aeg, täis järjekindlat tegusat tööd ja täielist pühendumust, on Marja Kallasmaast kujundanud Eesti onomastika autoriteedi. Ta on kirjutanud kolm monograafiat (sealjuures üks neist kaheköiteline), osalenud veel viie raamatu koostamisel, toimetamisel või kirjutamisel ning üllitanud enam kui sada artiklit.

Marja Kallasmaa on üles kasvanud Kehras, samas on teda tugevasti mõjutanud ema poolt päritud Hiiumaa juured. Marja lõpetas 1969. aastal Kehra keskkooli ja asus õppima Tartu Riiklikku Ülikooli eesti keele ja kirjanduse erialale. Professor Paul Ariste soovitusel suundus Marja toponüümika uurimise rajale, kus tema juhendajaks sai Valdek Pall. Ülikooli lõpus 1975. aastal kirjutas ta diplomitöö Tõstamaa kohanimedest. Seejärel määrati Marja tööle Keele ja Kirjanduse Instituuti, kus ta sai laborandiks, edaspidi aspirandiks ning 1978. aastal nooremteaduriks. Kandidaadiväitekirja teemal „Eesti mikrotoponüümika struktuur (läänemurde ainestiku taustal)“ kaitses Marja 1981. aastal. Samal ajal oli Marja tööks instituudis saanud „Väikese murdesõnastiku“ (I osa 1982, II osa 1989) koostamine. Sõnastiku koostamise käigus keelekogude ja murdesõnavaraga laiapõhjalisem tutvumine tuli hilisema nimeuurimise juures igati kasuks.

Nimede lähemat uurimist alustas Marja Kallasmaa Saaremaa kohanimedest. „Saaremaa kohanimede“ I osa ilmus 1996. aastal, II osa 2000. aastal. Saaremaa monograafia kujutab endast kohanimede sõnastikku (I) ja süstemaatilist käsitlust (II) ning on jätk Valdek Palli alustatud Eesti kohanimede piirkondlikule uurimisele. Esimese raamatu koostamine võttis aega tosin aastat ja selle aja jooksul sai Marja Kallasmaast teadur (1986) ning seejärel vanemteadur (1994). „Saaremaa kohanimede“ monograafia põhjal kaitses Marja 2000. aastal Tartu Ülikoolis doktorikraadi.

Järgmisena võttis Marja ette Hiiumaa ning 2010. aastal nägi ilma-valgust monograafia „Hiiumaa kohanimed“. Vahepeal jõudis raamatuna ilmuda ka tema kandidaaditöö materjalide põhjal koostatud „Läänemurde loodus- ja viljelusnimed“ (2003).

Aastakümnete pikkuse töö ja kogutud teadmised on Marja saanud suuresti sisse kirjutada enam kui tuhande lehekülje paksusesse „Eesti kohanimeraamatusse“ (2016, veebis 2018). See suurteos nõudis tööd enam kui seitse aastat ning valmis suure hulga nimeuurijate koostööna, autoreid on kokku kuusteist, toimetajaid kaks: Peeter Päll ja Marja Kallasmaa. Ometi on enam kui tõenäoline, et Marja Kallasmaata ei oleks see raamat valminud. Marja koostatud on nimelt rohkem kui kolm tuhat „Eesti kohanimeraamatu“ nimeartiklit, s.o pool kõigist nimeartiklitest.

Kohanimeraamatu ilmumise järel asus nimeuurijate töörühm koostama järgmist Eesti nimede kaalukat teost – „Eesti perekonnanime-raamatut“ – ning selleski töös on Marja Kallasmaa panus tähelepanuväärne. Raamatu valmimiseni läheb veel mõni aasta aega.

Hinnatud eksperdina osaleb Marja Kallasmaa Eesti kohanimenõukogu ja Tallinna nimekomisjoni töös, samuti on ta Emakeele Seltsi liige ning kuulus pikka aega ka rahvusvahelisse nimeuurijate seltsi (ICOS).

Marja Kallasmaa peamiseks uurimissuunaks on olnud piirkondlike kohanimesüsteemide uurimine, ta on püstitanud mitmeid hüpoteese kohanimede päritolu kohta ja põhjalikult analüüsinud Eesti erinevaid kohanimekooslusi. Marja on rõhutanud, et traditsioonilises etümologiseerivas nimeteaduses on varasemalt kaldutud keskenduma just haruldastele ja etümoloogiliselt läbipaistmatutele nimedele ning olulisel kohal on olnud konkreetsete üksikjuhtumite lahtiharutamine. Tegelikult ümbritsevad meid aga eelkõige just etümoloogiliselt läbipaistvad lihtsate vahenditega moodustatud liitsõnalised nimetüübid. Seetõttu ei tohi tervikpildi saamiseks neid kõige levinumaid ja tavapärasemaid nimesid kõrvale jätta ning vaadelda tuleks kogu kohanimekooslust korraga, leidmaks laiemat kandepinnaga lahendusi.

Veel on Marja Kallasmaa kirjutanud nime piiritlemise probleemidest, murdekeele ja kohanimede vahelistest seostest, *vere*-nimedest, mikrotoponüümidest, laennimedest, (põlistest) isikunimedest kohanimedes, perekonnanimede seostest kohanimedega, Eesti nimeuurimise ajaloost, kohanimekorraldusest jne. Marja on oma artiklites pööranud korduvalt

tähelepanu asjaolule, et rahvaetümoloogial on kohanimede kujunemises olnud väga suur roll, tõenäoliselt suurem, kui seni arvata osatud. Samuti on ta rõhutanud, et sünkroonne ja diakroonne uurimismeetod täiendavad teineteist, ning julgustanud nägema laiemat pilti. Marja oli ka esimene, kes võttis nimeuurimises kasutusele kogumistiheduse mõiste. Kogumistihedus on nimeteadlastele saanud üheks oluliseks mõõdupuuks piirkondlikul kohanimeuurimisel – selle abil saab nimekogusid mõõta ja omavahel võrrelda. Nagu mainitud, on ta kohanimede kõrval tähelepanu pööranud ka isikunimedele, eeskätt nende seoste kohanimedega.

Oma töö tulemusi on Marja tutvustanud arvukatel rahvusvahelistel konverentsidel ning populariseerinud Eesti avalikkuses – need on eriti väärtuslik alusmaterjal Eesti eri kohtade kujunemise ja identiteedi uurijatele. Pühendunud nimeteadlasena on Marja Kallasmaa hoolitsenud ka nimeuurijate järelkasvu eest: tema juhendamisel on kaitstud üks doktoritöö ja kolm magistritööd.

Oma tegevuse eest on Marja Kallasmaa pälvinud Ferdinand Johann Wiedemanni keeleauhinna (2017) ning kahel korral ajakirja Keel ja Kirjandus aastapremia (1992, 1995).

Soovime Marjale jätkuvat uurimisindu ja tegutsemisrõõmu ka edaspidiseks!

Kolleegide nimel

Tiina Laansalu ja Peeter Päll